

השפעת הרשת החברתית פייסבוק על התפתחות המחאה החברתית במצרים 2011 / שירלי שפינר

תקציר

"What brought Hosni Mubarak down was not Facebook and it was not Twitter. It was a million people in the streets, ready to die for what they believe in".
(Friedman, 2011)

"If you want to liberate a society, just give them the Internet".
(Wael Ghonim as quoted by Hofheinz, 2011)

מקורו של מחקר זה בכינויה של המהפכה המצרית שהתרחשה ב- 2011 והובילה להדחתו של הנשיא מובארכ כ"מהפיכת פייסבוק" וכמהפכת טוויטר". כינויים אלה גררו עימם ויכוחים רבים התומכים בכינויים אלה מדגישים את החשיבות העצומה שהייתה לאינטרנט ולרשתות החברתיות בקידום המהפכה. לדעת המחזיקים בדעה זו, רשת האינטרנט היא נשקם של החלשים כנגד המנהיגים הטוטליטריים. יתרה מזאת, הכינוי "מהפיכת הפייסבוק" מעניקה למהפכה מעין נופך צעיר, טכנולוגי ומציגה את המהפכנים הצעירים ככאלה העושים שימוש בפער הדיגיטלי שנוצר בינם לבין דור המנהיגים הארכאי.

למרות זאת, ישנם המתנגדים לכינויים החדשניים הללו ומפחיתים בערכה של תרומת הרשתות החברתיות להנעת המפכה. לדוגמא, רוזן (Rosen, 2011) טוען כי לא ניתן לומר שהרשת החברתית הייתה אחראית באופן מלא על המהפכה במצרים וכי ההתקשרות החברתית היא הרבה יותר מסובכת ומסתורית מזו הנראית לעין. לפי גלדוול (Gladwell, 2011), יש לזכור כי ציבור הפיל ממשלות זמן רב לפני הקמתה של פייסבוק ואף אפילו לפני קיומה של רשת האינטרנט או אפילו טלפונים. בהקשר זה ניתן לציין את מהפכת "אביב העמים" 1848/9, את

המהפכה הצרפתית ואת מאבק השחורים בארצות הברית, שכולן התרחשו לפני עידן האינטרנט והרשתות החברתיות.

מטרת העל של מחקר זה הייתה להבין עד כמה יכולה רשת חברתית לתרום להנעתו של מאבק חברתי פוליטי תוך כדי חשיפת המאפיינים העיקריים של הרשת החברתית שאותם ניתן לרתום לטובת מאבק חברתי יעיל. עבודה זו ניסתה להבין את תרומתה של הרשת החברתית פייסבוק ובעיקר את תרומתה של הקבוצה **We are all Khaled Said** להתפתחות ולהתפשטות המחאה החברתית במצרים שהובילה להפלתו של משטר מובארכ. העבודה בדקה מה היו המטרות העיקריות של הדיונים שנערכו בתאריכים שנקבעו כתאריכי שיא במחאות (לפי רצף האירועים שצוין) כך שניתן יהיה להשליך על תרומתן של רשתות חברתיות להצלחתו של מאבק פוליטי מקוון.

המתודולוגיה שנבחרה היא מתודולוגיה איכותנית תוך כדי שימוש בחקר מקרה (case study) ותיאוריה מעוגנת בשדה. ניתוח ממצאי המחקר היה ניתוח פרשני במהותו, כלומר בהבניה של משמעויות לתוכן שיידלה מתוך הקבוצה. בעזרת התיאוריה המעוגנת בשדה ניתן היה ללמוד על דפוסי חיים ועל מבנים ארגוניים וחברתיים כשנקודת המוצא היא שבהתנהגות האנושית קיימים דפוסיים וחזרות אבל הם אינם ניתנים לתיאור באופן מתמטי. איסוף הממצאים נעשה על ידי ניתוח תוכן מתוך קבוצת המחאה שנבחרה-

We are all Khaled Said (<http://www.facebook.com/elshaheed.co.uk>).

תפיסת המחקר התגבשה עם איסוף הנתונים ובעזרת מענה לשאלות המחקר שהצביעו על מטרתו הכללית של מחקר. שאלות המחקר עוסקות בנושאים המרכזיים של הדיונים בתאריכי השיא שנבחרו. בנוסף, בדק המחקר אילו מטרות ניתן להגדיר כמטרות עיקריות של הדיונים. כמו כן, נבחנו במחקר ה-features המרכזיים בהם נעשה שימוש בקבוצת המחאה כגון קטעי וידאו ותמונות.

מניתוח הממצאים עולה כי למרות שישנן מגוון של דעות בנוגע לתפקידה של פייסבוק בהנעת ההפיכה המצרית, תפקידה המרכזיים של הרשת היו בנתינת מסגרת ארגונית, בשימוש ככלי ביטוי לעיתונאות אזרחית ולבסוף ביצירת מודעות לאומית ובינלאומית למהפכה המתרחשת. ניתן היה לראות כיצד תכונות האופי של הרשת החברתית ורשת האינטרנט תרמו לדרישות הבסיסיות לפעילות קולקטיבית. למרות זאת, בראי המצב הנוכחי במצרים, ניתן לומר כי הרשת החברתית אינה מצליחה להעביר ולתרגם למציאות הפוליטית היוזימית את דרישותיהם של המפגינים.

במבט רחב על כוחן של הרשתות החברתיות ותרומתן למחאה חברתית, פוליטית או כלכלית מוצלחת, ניתן לומר כי כוחן בא לידי ביטוי במספר ממדים ובהם גיוס וארגון הציבור, פיתוח של תחושת מודרניות וקהילתיות בקרב המשתמשים וכן משיכת תשומת לב עולמית. עם זאת, חשוב לא להפריז בתרומתן של הרשתות החברתיות להצלחתן של מחאות חברתיות שכן למרות שהמדיה החדשה מאפשרת לממש רצונות וצרכים אישיים, חברתיים ופוליטיים ולמרות הזמינות והנגישות של המדיה החדשה במרחב הציבורי, היא לבדה לא יכולה לגרום לשינוי פוליטי.

מספר מיון בספרייה:

302.30962 שפי.הש תשע"ב

מספר מערכת:

002355955